

Øverlands politiska åsikter

DEN SAMLING av tal och artiklar som Arnulf Øverland utgivit under titeln *Det har ringt för annen gang* (Aschehougs' forlag) innehåller många ting som man läser med intresse, glädje och beundran. Vad som fånglar är författarens ärliga vilja, hans pregnanta och ofta kvickt ironiska formuleringar. I mycket erinrar boken om Sigurd Hoels till svenska översatta "Tankar i mörk

tid", om också det sistnämnda arbetet innehåller mera utformade och inträngande analyser. Båda författarna har under intrycket av det senaste årtiondets kriser och upplevelser vidgat sina perspektiv och ändrat sin ståndpunkt, men var de för närvarande står är inte alldeles klart.

Utvecklingslinjen är gemensam för en stor del av den generation som blev politiskt medveten ungefär vid tiden för det första världskriget. En marxistisk socialism, som innebar direkt anslutning till kommunismen eller åtminstone de största förhoppningar om det ryska experimentet, var den första etappen. I Norge fick denna inställning hos många ett särskilt starkt drag av dogmatism och hårdhet, men också av allvar och tankeklarhet; som inspiratör tjänade den märklige ungdomsledaren Erling Falk, åt vilken Øverland ägnar en alltför kort minnesruna, och den samlande organisationen var "Mot dag". En tendens till kombination av marxistiska och psykoanalytiska tankegångar utmärker också den norska debatten. Med den ryska diktaturens stabilisering och skärpning följde tveksamhet och ansatser till kritik. På denna linje framträdde Øverland med ett inlägg år 1937 i det norska kommunistpartiet. Inför Moskvaprocesserna kände han behov av att deklarerat sin besvikelse och sin oro; "det blev klart för mig att om jag fortsatte att tiga blev min tystnad ett samtycke och en lögn". Kampen mot nazismen, med dess mera systematiska och framgångsrika antihumanism, kunde dock till en tid ståa den socialistiska problematiken i skuggan.

Med kriget och ockupationen blev synfältet vidare. Men blev medveten, eller i varje fall starkare medveten, om värden utanför de partipolitiska brytningarna: den nationella samhörigheten, rättssäkerheten, den medborgerliga friheten. De gamla marxisterna kom på det klara med att de i centrala punkter var liberaler, att de inte för något pris ville offra den nationella självständigheten, friheten att skriva och tala, de fasta normerna i förhållandet mellan stat och individ. Och sedan nazismen besegrats kom detta drag av liberalism att vändas mot den återstående stora diktaturen, den kommunistiska. Från en marxism som i grunden uppbar av humanism, av mänsklig medkänsla, kom man fram till en ståndpunkt vars klaraste moment var hatet mot allt förtryck, all brutalitet och som därför måste leda till avståndstagande även gentemot kommunismen. Förändringen underlättades, kanske möjliggjordes genom den ryska diktaturens alltmer framträdande moraliska och sociala konservatism. På samma sätt förvandlades beundrare av den stora franska revolutionen till fiender av det på denna revolutions grund uppbyggda kejsardömet.

Så långt är Øverland klar i sin uppfattning. Att han utan fruktan betygat den har lett till att han bland kommunister och kommunistympatisörer betecknats som förrädare.

Beteckningen vore riktig om den grupp Øverland representerar värderat kommunismen och avskytt nazismen endast på grund av de båda rörelsernas skilda mål och om alltså medlen ansetts likgiltiga. Men vad de och andra reagerat mot hos nazismen är också och kanske framför allt medlen: diktaturen, brutaliteten, förtrycket, likriktningen. Förräderi skulle det därför vara om de hos kommunismen godtog de metoder som de med lidelse och mod bekämpat hos nazismen. För dem måste den kommunistiska agitationen te sig som ett vidrigt hyckleri: nazismen anklagas för användning av de medel som självfallet brukas av kommunismen.

På andra punkter är Øverland, liksom många av hans meningsfränder, icke lika klar. Han framträder som socialist och godtar fortfarande ytterst primitiva socialistiska tankegångar; köpmännen beskrivs som en klass levande på andras bekostnad, kriget sägs vara en följd av kapitalismen, stundom skymtar tanken att nöden beror på att ett fåtal besitter produktionsmedlen och att socialisering skulle leda till lyckliga villkor för alla. Problemet om förenligheten av de ideal som han arbetar för — socialism och frihet — tar Øverland icke alls upp. Men detta hindrar icke att hans bok har mycket att ge, inte bara därför att den är skriven av en stor diktare, utan också därför att man här ser en sällsynt ärlig och modig människas försök att forma en politisk tro.

Herbert Tingsten